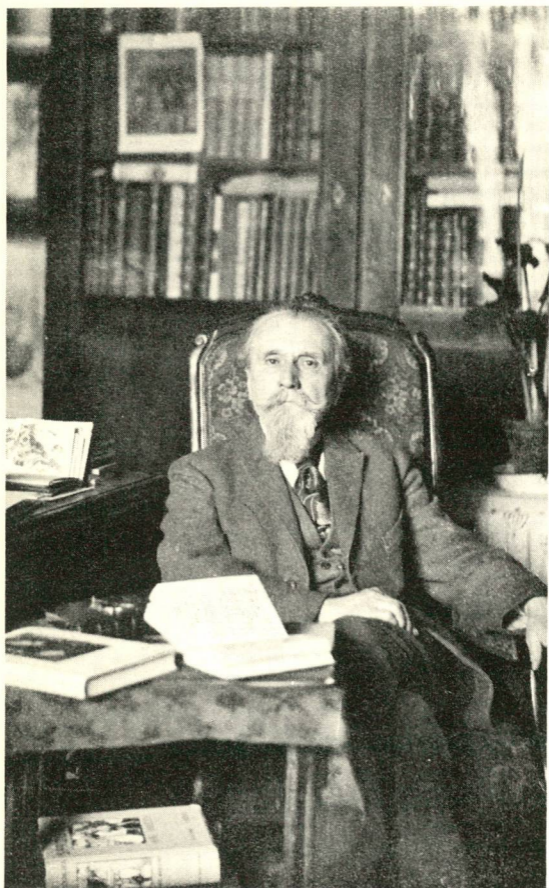

MONT, Pol de, dichter, prozaïst, criticus, toneel-schrijver, volkskundige, kunsthistoricus, journalist (Wambeek 15 april 1857 - Berlijn 29 juni 1931). Na de lagere school te Wambeek deed hij middelbare studie aan het Pensionnat de Jeunes Gens te Ninove (1870-'71) en aan het Klein Seminarie te Mechelen (1871-'77). In oktober 1877 werd hij ingeschreven als student in de Letteren en Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit te Leuven. Zijn grote bedrijvigheid op letterkundig gebied en in de Vlaamse studentenbeweging deed hem echter zijn studie verwaarlozen, zodat hij in 1879 voor het kandidaatsexamen zakte. Na het behalen van de graad van kandidaat in 1880 begon hij de studie in de rechten, echter met weinig overtuiging, zodat hij nog hetzelfde jaar ophield met studeren ten einde leraar te worden. Dank zij de bemoeiingen van Hendrik Conscience werd hij op 23 september 1880 als leraar Nederlands aangesteld aan het Koninklijk Atheneum te Doornik. Op 21 december 1880 huwde hij zijn „Ophelia”, Maria Joanna Jozefina van der Hulst. Door toedoen van zijn vriend Jan van Beers kon hij in september 1882 tot leraar Nederlands benoemd worden aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen, waar hij zijn actieradius als letterkundige en flamingant kon vergroten. In 1886 werd hij tevens lesgever in de „Germaansche letteren” aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen. De Mont, die reeds als universiteitsstudent een geloofs-crisis doorgemaakt had en een vrijzinnig liberaal geworden was, toonde zich te Antwerpen ook actief in het politieke leven, zodat hij in 1892 als liberaal Vlaams kandidaat werd gekozen tot lid van de Provincieraad, waarin hij tot 1896 zetelde. Naast zijn reputatie als letterkundige, volkskundige en strijdend flamingant groeide zijn faam ook als kunstcriticus door zijn talrijke publikaties en voordrachten. In augustus 1904 werd hij benoemd tot conservator van het Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen, dat hij op moderne leest reorganiseerde. Hoewel hij zich tijdens de oorlog neutraal gedroeg werd hij toch op het eind van 1918 vooral in de franskiljonse pers heftig aangevallen en belasterd. Hij week uit naar Nederland en na de oorlog bood hij zijn ontslag als conservator aan en werd op pensioen gesteld. Op verzoek van de uitgever was hij van 1919 tot '23 hoofdredacteur van het Vlaamsgezinde dagblad De Schelde. In zijn laatste levensjaren ondernam hij talrijke reizen naar het buitenland. Tijdens zijn verblijf te Berlijn in juni 1931 werd hij ziek en overleed er in het Elisabethkrankenhaus. Op 2 juli werd hij verast in het crematorium te Wilmersdorf. De as werd op 9 juli begraven op Schoonselhof te Antwerpen. Als men het leven en de veelzijdige bedrijvigheid van Pol de Mont overschouwt, wordt men getroffen door de stuwende en bezielende kracht die van hem uitgegaan is. Hij was een leider, een volks-tribuun met aristocratische zwier, die zijn geestdrift op anderen wist over te dragen, opdat zij met hem zouden optrekken in zijn kruistocht voor de

ontvoogding van het Vlaamse volk. Zijn liefde voor eigen taal en volk - wellicht gevoed tijdens zijn gelukkige jeugd in het Pajottenland - maakte hem als leerling reeds tot een van de vurigste flaminganten in het toen nog volledig verfranse middelbaar onderwijs. In navolging van reeds bestaande Vlaamse leerlingenkringen te Roeselare en Sint-Niklaas stichtte hij in mei 1874 met Jan de Block en enkele andere jonge taalijveraars aan het Mechelse Klein Seminarie de Vlaamse leerlingenkring De Jonge Taalvrienden. In 1876 verscheen een bundel Letterkundige Bijdragen, uitgegeven door De Jonge Taalvrienden onder de titel Onze Dageraad, waarin niet alleen bijdragen van de leden, maar ook van vooraanstaande Vlaamse schrijvers als G. Gezelle, R. Snieders en S. Daems opgenomen waren. De uitgave in 1875 van De Vlaamsche Vlagge, het tijdschrift van de Westvlaamse studenten, leidde tot nauwere samenwerking onder alle Vlaamse studenten en bracht De Mont in correspondentie met de Westvlaamse studentenleiders Zeger Maelfait, Amaat Vyncke en Albrecht Rodenbach, met wie hij spoedig bevriend raakte. Deze contacten stemden hem zo geestdriftig, dat hij weldra aan zijn correspondenten het plan voorlegde om alle Vlaamse studenten te verenigen in een Algemeene Vlaamsche Studentenbond. Over dit plan heeft hij vooral uitvoerig gecorrespondeerd met Rodenbach. Uit deze besprekingen ontstonden ten slotte de algemene landdagen van het Katholiek-Vlaamsch Studentenvolk. De eerste landdag had plaats te Gent in april 1877, waar een 300-tal leerlingen samenkwamen onder het gezamenlijk voorzitterschap van Z. Maelfait,

A. Joos, A. Rodenbach, Jan de Block, Flor. Heuvelmans en P. de Mont. Naast Joos en Rodenbach, voerde De Mont er het woord : hij lichtte het doel toe, stelde voor een bond te stichten en onderwierp een voorlopig reglement aan de goedkeuring van de leden. Maelfait werd er tot voorlopig „hoofdman” gekozen en een huldemotie werd gezonden aan G. Gezelle, H. Conscience en A. Snieders. Hetzelfde jaar nog werd, op 5 september en eveneens te Gent, de tweede landdag gehouden, waarop De Mont met Eenige woorden over onze plichten als Vlaming op bombastisch-romantische wijze de talrijke samengestroomde jongeren aanspoorde tot strijd voor hun Vlaams ideaal. Tijdens deze landdag werd Rodenbach tot algemeen hoofdman van de bond uitgeroepen en werd er besloten tot de uitgave van een viermaandelijks tijdschrift, Het Pennoen, waarvan de redactieraad zou bestaan uit de leden van het hoofdbestuur. Ondanks het korte bestaan van deze bond (er werd nog slechts één landdag gehouden op 3 september 1878), bleek dit initiatief toch een belangrijke stimulans te zijn voor de V.B. : bij de jongeren was geestdrift gewekt om verder te strijden voor de rechten van eigen taal en volk.

Aan de universiteit besloten Rodenbach en De Mont hun strijd voor de Vlaamse rechten met vermeerderde ijver voort te zetten. Als redacteuren van Het Pennoen, Tijdschrift voor het Vlaamsche Studentenvolk, beschikten ze over een eigen tribune vanwaar ze ongehinderd hun stoutmoedige strijdkreten konden laten weerklinken. Hoewel Rodenbach in feite twee jaar lang hoofdredacteur was en de belangrijkste bijdragen leverde, toch trad De Mont geleidelijk meer en meer op de voorgrond. Onder de schuilnaam Olympio, Spiridio, Waarzegger, Ortwin, J.A.B., zowel als onder eigen naam, liet hij gedichten, opstellen en kleinere artikelen verschijnen. Dat zij zich de profeten van de V.B. aan de universiteit voelden, blijkt zowel uit de door Rodenbach opgestelde programmaverklaring, als uit het door De Mont gepubliceerde artikel *In illo tempore*, een artikel uit een Vlaamsch dagblad van den jare O.H. Jesus-Christus 1879, waarin hij op erg romantische, maar tevens bijtend ironische wijze de pogingen tot verbastering vanwege de Fransgezinden hekelde en insinueerde dat over honderd jaar het nageslacht met bewondering en dankbaarheid zou terugdenken aan het streven van de huidige jeugd. In de toen brandende kwestie van het taalparticularisme sprong hij zijn Westvlaamse strijdmakker bij : in het artikel *Iets over Westvlaamsch pleitte* hij voor het opengooien van alle deuren „voor al wat er goed is in de gesproken taal, 't is gelijk van welke provincie of streek” en waarschuwde hij voor de gevolgen „waartoe het pedantismus bekwaam is eene taal te brengen”. Hij prees het grote dichterschap van Gezelle en sprak met waardering over het werk van Johan Michel Dautzenberg en Constant Jacob Hansen in Vlaanderen, Jacobus Jan Cremer en Johan Winkler in Noord-Nederland en Klaus Groth in Duitsland. Aan laatstgenoemde wijdde hij in 1878 in De Vlaamsche Kunstbode een uitgebreid opstel, waaruit duidelijk zijn bewondering sprak voor deze Platduitse dichter met wie hij van 1879 af geregeld zou corresponderen en aan wie hij in 1881 zijn bundel *Lentesotternijen* opdroeg met een Platduits openingsgedicht. In de opdracht „di leev un gröt

ik - nimm min Hand : Bün Kind vun't sülwe Blot !'' lag reeds de kiem van De Monts pangermanistische sympathieën.

Behalve hun actie met het studententijdschrift trachtten ze ook in het studentengenootschap Met Tijd en Vlijt, waarvan De Mont op voorstel van Rodenbach in oktober 1877 als lid werd aangenomen, het flamingantisme opnieuw te doen opbloeien. Doch het geschil dat in dit genootschap ontstond tussen de voorzitter prof. Pieter Willems en de ondervoorzitter prof. Petrus Alberdingk Thijm, zou aanleiding zijn tot een verwijdering en scheiding, die echter reeds voordien geleidelijk gegroeid was, tussen de twee vrienden. De onenigheid tussen beide hoogleraren leidde tot een verdeling van de leden in twee kampen, waarbij De Mont en de meeste Antwerpse, Brabantse en Oostvlaamse studenten de zijde van prof. Willems kozen, terwijl Rodenbach en de Westvlamingen prof. Thijm steunden. Toen Willems zich als voorzitter verzette tegen het zenden van een smeekschrift aan de bisschoppen betreffende de vernederlandsing van de katholieke onderwijsinstellingen, nam Rodenbach ontslag en stichtte samen met prof. Gustaaf Verriest een studentenafdeling van het Davidsfonds, waarvan evenwel ook De Mont lid werd en waar hij zelfs twee voordrachten hield, waarvan er een handelde over de V.B. en de onverschilligheid van de studenten tegenover hun moedertaal. Bij de vernieuwing van het bestuur ten gevolge van het vrijwillig aftreden van prof. Thijm als ondervoorzitter van Met Tijd en Vlijt, werd De Mont van 2e tot 1e secretaris bevorderd. In juli 1878 moest bovendien prof. Thijm, die algemeen voorzitter van het Davidsfonds was sedert de oprichting ervan in 1875, zijn plaats afstaan aan prof. Willems, die een voorstel wist te doen aannemen, waarbij de studentenafdeling werd opgeheven. Pol de Mont werd bij de reorganisatie als secretaris aangesteld en als zodanig bezoldigd.

Dit alles moet Rodenbach wel erg gegriefd en hem nog verder van zijn vriend verwijderd hebben. Na een jaar van hechte vriendschap was er echter reeds een verkoeling ontstaan, waarvoor verscheidene oorzaken kunnen worden aangewezen: de verschillende geaardheid; de verschillende vriendenkring; de strijd pro of contra het Westvlaamse taalparticularisme, waarin De Mont het standpunt van Rodenbach niet bleef delen; een galant avontuur van Rodenbach met een cafémeisje, wat De Mont - toen nog vurig katholiek en streng zedenmeester! - scheen te hebben geërgerd; de „jalousie de métier'' tussen twee begaafde jonge dichters; de rivaliteit ook tussen de leiders van de groeiende beweging der Vlaamsche Knapenschap die bovendien als flaminganten wel hetzelfde doel beoogden, doch met verschillende middelen: tegenover de aristocratische opvatting van Rodenbach die de ontvoogding van het volk slechts mogelijk achtte door de vernederlandsing van de hogere stand, stond de democratische opvatting van De Mont die de strijd integendeel zag als een bewustmaking van het volk om zijn rechten op te eisen. Eind december 1879 zou de verwijdering tot een definitieve scheiding en zelfs openlijke vete uitgroeien, toen Rodenbach als lid van de redactie van Het Pennoen, dat enkele maanden daarvoor door De Mont met algemene instemming hervormd was tot een maandelijks tijdschrift, ontslag nam en het pros-

pectus verspreidde van een nieuw tijdschrift, Het Nieuw Pennoen, waarvan hij hoofdredacteur zou zijn. Volgens Pol de Mont zouden de vroegere vrienden zich nog net voor het vroegtijdig overlijden van Rodenbach verzoend hebben, toen hij op verzoek van Rodenbach hem inlichtingen ging verstrekken over de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde, waarvan beiden op voorstel van prof. Willems lid zouden worden en waarvan Pol de Mont van 1882-'84 secretaris zou zijn.

Toen Pol de Mont in 1880 leraar werd te Doornik, zou hij een paar jaren buiten het strijdgewoel van de V.B. blijven en zich vooral intens wijden aan zijn literaire arbeid. Eind 1880 stichtte hij het tijdschrift Jong Vlaanderen. Maandelijkse uitgave voor kunst, letteren, critiek en oudheid (januari 1881 - december '82). Hoewel de eerste nummers nog de vermelding Het Pennoen, 4de jaargang dragen, toch is er geen sprake van een voortgezet orgaan. De bedoeling was een onpartijdig kritisch tijdschrift uit te geven waarin vooral jongere kunstenaars de gelegenheid zouden krijgen hun ideeën uiteen te zetten. Daar echter het programma al te eclectisch en het gezelschap van medewerkers al te heteroclitisch was, slaagde hij niet helemaal in zijn poging tot verjonging en vernieuwing van het Vlaamse geestesleven. Pol de Mont is trouwens altijd teveel een man van het compromis geweest om tot een drastisch vernieuwer te kunnen uitgroeien. Na een tijdje kreeg hij te Doornik heimwee naar het vroegere drukke verkeer met Vlaamse kunstenaars en vroeg zijn overplaatsing naar Antwerpen, waar hij veel vrienden had en waar met geestdrift werd gestreden voor de Vlaamse belangen.

Als leraar te Antwerpen zou hij grote invloed uitoefenen op verscheidene generaties leerlingen bij wie hij liefde voor de taal en belangstelling voor de Vlaamse strijd opwekte. Onder zijn invloed richtten de leerlingen in 1885 De Vlaamsche Kring op, om te waken over de toepassing op het atheneum van de wet van 1883 op het Nederlands in het middelbaar onderwijs. Zelf deed hij al het mogelijke om er die wet te doen naleven. Hij aanvaardde zelfs de Vlaamse leergangen in de geschiedenis en aardrijkskunde, die hij gedurende twee jaar doceerde, terwijl hij de eerste was om tijdens een prijsuitreiking in 1888 de feestrede (Poëzie in School en Leven) in het Nederlands te houden. Buiten het atheneum slaagde hij er bovendien in onmiddellijk een groot aantal nieuwe vrienden om zich te scharen met wie hij in 1883 de Vlaamse kunstenaarskring Wees u Zelf stichtte, waarvan hij gedurende het tweejarig bestaan voorzitter was. Gedreven door een drang naar vernieuwing en verruiming van het Vlaamse geestesleven, legde hij in die tijd een enorme werkkraft aan de dag. In 1884 werd hij mederedacteur van De Nederlandsche Dichten Kunsthalle, waar hij echter niet de kans kreeg de vrij conservatieve koers te wijzigen. Daarom aanvaardde hij nog in hetzelfde jaar de hem door A. Hoste aangeboden redactie van De Toekomst, het tijdschrift voor opvoeding en onderwijs, waarin hij gedurende tien jaar het grootste gedeelte plaatste van wat hij als literaire kritiek schreef. Toen in 1888 J.E. Buschmann de uitgave van De Vlaamsche School op zich nam, deed deze een beroep op De Mont, die dit tijdschrift grondig zou vernieuwen en er het leidend cultureel orgaan in Vlaanderen van maakte, zodat hij ten slotte officieel

De Vlaamse Dichters

Aan de nagelatenen van ^{Hendrik} Conscience, ^{Guillaume} van Drieste, ^{John} Dautzenberg, ^{Georg} de Cort, ^{Emmanuel} Hiel, ^{Albrecht} Rodenbach en ^{Georg} Galle, die het meest van allen om hun Vlaamse-igen hebben gedaan ^{in 1889} om de Vlaamse dichters te helpen ^{in 1889} hunne dichten te verspreiden.

Volk van Vlaanderen, houdt ze in eere,
Hou, ^{in het} ~~duur~~ jaer lang,
U bereken en belien
Met hun koenen skeldenzen!

Volk, verlostten,
Dit zijn dichters,
En dit zijn ook de eer, voor waer!
Voly dan, die jou skelet te bevingaan,
Staan, dan, die een jaer toch voortstaan,
Help dan, die van te taaf bleefstaan
En - als 't moet - jich licht doodslaan...
Schaant zoud hen, u! de we in daan...
Hoedaf, ij, te lang nu Cauvaards,
Jaen van Klauwaards, Kerels, Klauwaards!
Hoedaf, Vlamer, Driemant hoedaf
Voor de Vlaamse dichterschaar!

Volk, in bloed en ras vergaten,
Volk, die naam, van Volk onveerd,
Dichters van u gevoeten,
Eoen je u - zelf - onweerd waert.
Wat is deiden,
Breding, leding,
Hoedaf, Vlamer, koet is klaar:
Wie daar hand bleef - ij, ze bleefden;
Wie daar slaper bleef - ij waakt;
Wie daar blind was - ij toch zag;
Wie daar moeg - ij derfden, klagen;
Wie daar lui en vadig leefden, -

Handschrift van Pol de Mont.
hoofdredacteur werd (1897-1901).
Hoe groot de verdiensten van De Mont in die tijd ook waren, toch behoorde hij niet tot de 25 uitverkorenen bij de oprichting van de Koninklijke Vlaamse Academie in 1886. Uit protest tegen de al te overwegend katholieke samenstelling van deze Academie namen liberale letterkundigen als Jan van Beers, Max Roosees en Domien Sleenckx ontslag en stichtten in maart 1887 een soort van anti-Academie. Het Taalverbond, waarvan De Mont secretaris werd. Hij droeg dit mandaat echter over aan F. van Cuyck, om voorzitter te worden van de afdeling voor folklore, waaraan hij zich meer en meer zou wijden. Omstreeks die tijd meenden liberale Vlamingen als M. Roosees en N. Cupérus dat De Mont een rol diende te spelen in de politiek, zodat de Liberale Vlaamsche Bond hem een kandidatuur aanbood voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1890 als opvolger van de overleden Jan van Beers. Tegen zijn kandidatuur rees echter heftig verzet vanwege de Fransgezinden en de Walen in de liberale partij zelf, en in liberale bladen als La Chronique en L'Opinion werd een ware lastercampagne op touw gezet. Men wees op zijn vroegere katholieke overtuiging en men laakte zijn deelneming aan de Coremans-hulde van 1889, waar hij een rede hield over Beschaving door het Nederlandsch. Toen bovendien de katholieke flaminganten verklaarden De Mont te zullen steunen, werd de tegenstand bij de liberalen nog heviger, zodat Jan van Rijswijk en Max Roosees hem de

raad gaven zijn kandidatuur vrijwillig in te trekken. Twee jaar later echter was er geen bezwaar meer tegen zijn kandidatuur voor de provincieraadsverkiezingen. Van 1892 tot '96 had hij zitting als liberaal provincieraadslid.

De Mont had zich niet alleen door zijn publikaties doen gelden als een vurig en strijdend Vlaming, maar ook door zijn talrijke toespraken. Niet alleen in Vlaanderen genoot hij een grote faam als bezielend redenaar, doch ook in het buitenland, vooral in Noord-Nederland, waar hij vaak ging spreken over de Vlaamse literatuur en de V.B. In 1887 hield hij zelfs te Parijs (op uitnodiging van de Provençaalse dichtersgroep *Félibres*) een voordracht over de V.B., terwijl hij ook geregeld in Duitsland als spreker optrad: in 1896 hield hij o.m. een reeks voordrachten voor de *Alldeutscher Verband*, doch vooral zijn redevoering over de V.B. in 1905 te Dresden, waar hij duidelijk blijk gaf van zijn sympathie voor het Pangermanisme, verwekte grote opschudding. Reeds in zijn redevoering Een keerpunt in de Vlaamsche Beweging, uitgesproken te Brussel op 7 april 1898, was hij openlijk uitgekomen voor zijn pangermanistische sympathieën. Hij stelde hier de mening voorop dat wij de V.B. niet eng mochten zien, als een strijd voor herstel der grieven, maar breder, als de strijd tussen twee rassen, „als het voorpostengevecht van den rustelozen kamp om de wereldheerschappij tusschen het Deutsche of Germaansche en het Latijnsche ras”. Wij zijn gehecht aan de onafhankelijkheid van ons land, zei De Mont, maar wij vergeten niet dat wij Germanen zijn; wij moeten gebruik maken van onze getalsterkte om onze eisen door te zetten, maar wij moeten ook onze vensters wijd openwerpen naar het noorden en het oosten. In een voordracht over de strijd van de Boeren in Zuid-Afrika voor de Brusselse studentenkring *Geen Taal, Geen Vrijheid*, bepleitte hij onze solidariteit met hen op grond van de gemeenschap van ras. Hij meende dat wij van Engeland nooit steun zouden ontvangen, daar het alleen ondersteunde in de mate van zijn eigen belang. Zo onze vrijheid ooit bedreigd zou worden van het zuiden uit, dan zou de enige steun de sterke buur in het oosten zijn: hij behoorde tot ons ras en tot hem moesten wij opkijken.

Toen in 1899 de Boeren in Zuid-Afrika in nood verkeerden liet De Mont het niet alleen bij woorden. Op zijn aandringen werd door de Antwerpse afdeling van het Algemeen Nederlands Verbond een hulpcomité voor Transvaal en Oranje-Vrijstaat opgericht, waarvan hijzelf voorzitter werd. Een grootscheepse actie werd op touw gezet om eind 1899 een ambulance naar Zuid-Afrika te kunnen zenden. Van de 49 vrijwilligers waren echter nagenoeg de helft Duitsers, zodat op de Tagung van de *Alldeutscher Verband* te Mainz in 1900 dit een „alldeutsche Ambulanz” genoemd werd, wat tevens de afzijdigheid van de officiële instanties verklaarde. Door deze actie en door zijn redevoeringen werd De Mont sterk in opspraak gebracht. Waarschijnlijk als antwoord op de kritiek publiceerde hij het opstel *Gedachten over vaderland en vaderlandsliefde* (1901), waarin hij het bestaan en de zelfstandigheid van de Belgische staat verdedigde. Ook in de polemiek die hij van 8 februari tot 9 maart 1911 met E. Jennissen voerde naar aanleiding van diens brochure *Wallons-Flamands. Pour la séparation*, kwam ditzelfde standpunt tot uiting.

Hoewel hij een aanhanger was van de rassenleer van De Gobineau, keerde hij zich toch beslist tegen de bestuurlijke scheiding en tegen elk Vlaams-Waals antagonisme. De vijanden van de V.B. waren immers niet de Walen, maar de franskiljonse landgenoten. Hij wilde de scheiding niet, omdat België naar binnen sterk moest blijven en niet uiteen mocht vallen.

De lont in het kruit van de bestuurlijke scheiding werd echter in feite ontstoken door de Waalse socialistische volksvertegenwoordiger Jules Destrée, onmiddellijk na de verkiezingen van 1912, door zijn beruchte *Lettre au Roi sur la séparation de la Wallonie et de la Flandre*. Van Vlaamse zijde reageerde hierop opnieuw Pol de Mont op de openingszitting van het XXXIIIe Nederlandsch Congres te Antwerpen (26 augustus 1912). Hij verklaarde dat uit de Vlaamse rijen nooit één stem opgegaan was om de bestuurlijke scheiding te vragen en dat geen enkele Vlaming zich akkoord verklaard had met de voorstellen van Jennissen. Hoewel ze de Vlamingen grote materiële en nog grotere nationaalzedelijke voordelen zou kunnen bezorgen, toch wezen ze de scheiding af, omdat ze zich niet alleen Vlamingen voelden, maar ook trouwe en loyale staatsburgers; omdat ze België te zwak of onvoldoende tegen gevaren gewaarborgd achtten om nutteloos de eendracht en de eenheid van zijn uit twee nationaliteiten bestaande bevolking in gevaar te brengen; omdat het ten slotte niet zozeer nationale als wel politieke motieven waren die de Waalse eis inspireerden. De Vlamingen, besloot hij, willen het taalvraagstuk oplossen zonder maar in het minst de eenheid van het vaderland in gevaar te brengen.

In de jaren 1910-'12 kwam hij in verscheidene redevoeringen ook voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit op, waarbij hij vooral de eis van een Vlaamse universiteit formuleerde in het verband van de verhouding tussen de kunstenaar en zijn volk (*Onze Kunstenaars en ons Volk*, op Vlaanderens Kunsttag, 16 juli 1911 te Gent). Het was trouwens dank zij De Mont, dat men tot een eerste praktische stap en tot coördinatie in deze strijd was gekomen. Op het XXIIIste Nederlandsch Congres te Antwerpen (augustus 1896) had hij immers nogmaals het vraagstuk van de Vlaamse universiteit opgeworpen en werd een commissie ingesteld waarvan prof. Mac Leod verslaggever was.

Kortom, aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog behoorde Pol de Mont tot de gezaghebbende Vlaamse leidersfiguren. Hoewel geen politieke figuur in de enge zin van het woord, vertegenwoordigde hij - zoals ook H. Meert en M. Rudelsheim - buiten de politiek en in zijn culturele actie een radicaler aspect van de liberale gedachte dan de sterker aan hun partij gebonden politici. Zijn pangermanistische sympathieën werden echter slechts door een kleine minderheid onder de Vlamingen gedeeld. Voor de franskiljonse pers waren ze aanleiding hem voortdurend in opspraak te brengen en zelfs tijdens de Eerste Wereldoorlog een heftige lastercampagne te ontketenen. Nochtans had hij zich ver verwijderd gehouden van de politieke twisten die tijdens de bezetting vanwege de taalkwestie ontstaan waren en had hij zelfs een hem aangeboden leerstoel aan de door de bezetter vernederlandsde universiteit te Gent geweigerd. Als ambtenaar achtte hij het zijn plicht geen standpunt in te ne-

men tegenover de door de bezetter tot stand gebrachte hervormingen om de Vlaamse kwestie op te lossen. Overspannen door zijn drukke activiteit als conservator tijdens de sombere bezettingsjaren, kon hij deze lastercampagne niet langer het hoofd bieden en eind 1918 week hij uit naar Den Haag, waar hij een tijdlang verpleegd moest worden. In januari 1919 keerde hij terug naar Antwerpen. Wegens de vijandige houding van sommige leden in de Raad van Beheer van het Museum, diende hij zijn ontslag als conservator in. Hij werd op pensioen gesteld, doch dat betekende nog geen rust voor hem. Reeds in juli 1919 aanvaardde hij op aandringen van de uitgever G. Janssens van het nog jonge dagblad De Schelde de functie van hoofdredacteur, op voorwaarde dat het blad radicaal Vlaamsgezind zou zijn, los van de traditionele politieke partijen. Gedurende vier jaar wijdde hij zich volledig aan deze journalistieke arbeid: dag aan dag schreef hij artikelen, zowel over de Vlaamse strijd, als over de kunst, literatuur, muziek en volkskunde. Hij stichtte tevens het wekelijks Letterkundig bijblad van De Schelde, waarin hij jonge talenten een kans tot publiceren bood. In 1923 trad hij af als hoofdredacteur; hij bleef echter tot aan zijn dood medewerker.

Vijftig jaar lang heeft De Mont aldus geijverd voor de opleving en uitstraling van de Vlaamse cultuur. Als dichter was hij een overgangsfiguur, een schakel tussen twee tijdperken in de Vlaamse literatuur, waarvan hij de opbloei mogelijk maakte door zijn vernieuwende en verruimende arbeid. Dichterschap en flamingantisme vormden een eenheid in zijn eerste bundels, die nog geschreven waren in de geest van de historische romantiek. Zijn dichterschap zag hij als een bijdrage „tot het heropbouwen onzer te zeer miskende zelfstandigheid als volk, tot voortzetting der Vlaamsche beweging” (voorede bij Klimoprankskens). In zijn eerste bundels kwamen dan ook veel gedichten voor waarin hij Vlaanderen en de Vlaamse ontvoogdingsstrijd bezong. Onder invloed van de buitenlandse literatuur ontgroeide hij echter spoedig aan dit romantische gevoel en evolueerde tot een succesrijk navolger van de impressionisten en symbolisten, die hij ook in talrijke essays in onze literatuur introduceerde. Hij trachtte de Vlamingen nauwer in aanraking te brengen met de geestelijke waarden van vreemde culturen en wist met dit cosmopolitisme en met zijn verdediging van de kunst om de kunst talrijke jongeren te bezielen. Onder zijn invloed vatten Georg Brandes en Hélène Swarth belangstelling en liefde op voor de Nederlandse taal en literatuur. Hij wijdde piëteitvolle en met documenten gestaafde essays aan G. Gezelle, H. Conscience, J. van Beers, A. Rodenbach en P. Benoit. Hij trachtte zelfs bij het volk belangstelling te wekken voor de eigen letterkunde met de uitgave van een reeks bloemlezingen Onze nationale letterkunde (1888-'91). Met de stichting van het driemaandelijks tijdschrift Zingende Vogels (1891 en 1895-'96), waarin „de nationale poëzie, in proza zoowel als in verzen” tot rijpere ontwikkeling zou kunnen komen, is hij de voorbode van het kenterend getij in de Vlaamse literatuur geweest. Nochtans zou hij uit de vernieuwende beweging van Van Nu en Straks geweerd worden en van 1895 af zou de door de jongeren miskende dichter verstommen, hoewel hij in 1922 met Zomervlammen bewees dat de oude

passie in hem was blijven leven. Na 1895 beoefende hij als literator vooral het verhalend proza en de kritiek, terwijl hij zijn literair talent ook in dienst stelde van de Vlaamse opera te Antwerpen, waarvoor hij als voorzitter van het beschermcomité van het Vlaamsch Lyrisch Tooneel jarenlang geijverd had. Voor het toneel heeft hij trouwens steeds levendige belangstelling getoond: reeds kort na zijn aanstelling te Antwerpen gaf hij met een paar collega's van het Atheneum het weekblad *Ons Tooneel* uit, dat echter reeds na enkele maanden verdween; hij hield voordrachten over belangrijke toneelstukken die te Antwerpen opgevoerd werden; hij was lid van het zgn. Provinciaal Leescomiteit en schreef zelf enkele libretto's die met succes te Antwerpen opgevoerd werden: *Prinses Zonneschijn*, gecomponeerd door Paul Gilson, *De Rijndwergen*, gecomponeerd door Aug. de Boeck en Meivuur, gecomponeerd door Jef van Hoof.

Ook voor de studie van de volkskunde in Vlaanderen was hij een stimulerend organisator. De volkskunde was voor hem echter niet alleen een bron van studie, ze was voor hem ook een integraal deel van het ontwakend bewustzijn van het Vlaamse volk, ze paste in het kader van zijn streven naar een hogere cultuur door een betere kennis van de Vlaamse tradities en gebruiken, door het opdelven van de „verloren schatten”, het bewaren en in ere houden van al wat terugging op het verleden van de eigen stam. Reeds in zijn studententijd had hij een aantal bijdragen gepubliceerd en belangstelling voor deze nog zo jonge wetenschap gewekt, doch vooral als voorzitter van de sectie voor folklore in het Taalverbond zou hij de systematische studie stimuleren: in 1888 gaf hij samen met Aug. Gittée (mederedacteur tot 1893) bij A. Hoste het tijdschrift *Volkskunde* uit met als medewerkers Is. Teirlinck en A. de Cock. Hoewel hij noch over de methodische werkwijze en theoretische onderlegdheid van Aug. Gittée beschikte, noch over het geduld en de ijver van A. de Cock (die na 1900 feitelijk alleen de leiding van het tijdschrift had, hoewel *De Mont* nog tot 1906 officieel als hoofdredacteur fungeerde), toch komt hem de verdienste toe de doorbraak van deze toen nog jonge wetenschap in Vlaanderen te hebben bevorderd en met A. de Cock de eerste grote verzamelingen volksprookjes in Vlaanderen te hebben uitgegeven (Dit zijn *Vlaamsche Wondersprookjes*, 1896; *Dit zijn Vlaamsche Vertelsels*, 1898). Na 1895 wijdde hij zich echter vooral aan de kunstkritiek. Regelmatig bracht hij verslag uit van kunsttentoonstellingen in de tijdschriften *De Toekomst*, *De Vlaamsche School*, *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift* en van 1902 af in het door hem gestichte tijdschrift *Kunst en Leven* (1902-'05). Behalve deze tijdschriftartikelen schreef hij ook een aantal belangrijke monografieën en enkele grotere synthetische studies, zodat zijn autoriteit als kunstkriticus en -historicus algemeen werd erkend. Van Max Rooses kreeg hij de opdracht de *Schone Kunsten te behandelen in Vlaanderen door de eeuwen heen* (1912). In zijn kunstkritiek verdedigde hij het principe van het nationalisme in de kunst. Zijn groot axioma was dat „de kunst, evenmin als het Volk zelf, uit welks geest en hart ze opbloeit, zonder vaderland kan zijn”. In zijn synthetische studie *De Schilderkunst in België van 1830 tot 1921* wijdde hij zelfs

het eerste hoofdstuk aan die stelling : „De schilder moet met eigen ogen zien en eigen land en eigen volk naar eigen geest weergeven”. Deze nationalistische zienswijze maakte hem echter onontvankelijk voor de vernieuwende stromingen in de schilderkunst.

Op haast alle gebieden van het Vlaamse cultuurleven heeft Pol de Mont geijverd voor verruiming en verdieping. Zijn veelzijdige belangstelling en groot improvisatietalent hebben zijn eigen werk niet altijd behoed voor oppervlakkigheid, doch zijn verdienste blijft dan toch dat hij nieuwe wegen heeft gewezen en anderen heeft weten te bezielen met zijn werk ten dienste van de verheffing van de Vlaamse cultuur. De leus die onder woorden gebracht is in de cyclus Vlaanderen in een van zijn eerste dichtbundels (*Rijzende Sterren*, 1879), is hij zelf steeds trouw gebleven : „Geen schijn van Vlaming, geen Flamingant, maar Vlaming in 't herte, geheel en oprecht !”

WERKEN : *Gedachten over Taal*, in *Het Pennoen* (1880, p. 37-40); - *Ons programma*, in *Jong Vlaanderen* (1881, p. 1-8); - *Een Nationaal Vlaamsch Dichterfeest* (Hulde aan Conscience in 1881), in *Jong Vlaanderen* (1881, p. 110-112); - *De Taalwet van 1883 en hare uitvoering op de Kon. Atheneum*, in *De Toekomst* (1886, p. 535-554); - *Beschaving door het Nederlandsch. Redevoering uitgesproken tijdens de betooging Edw. Coremans, 10 februari 1889*, in *De Vlaamsche Kunstbode* (1889, p. 130-139) en in *De Toekomst* (p. 137-148); - *Een Keerpunt in de Vlaamsche Beweging* (voordracht in De Distel te Brussel, 7 april 1898; naar een stenografische optekening door J. Mennekens), in *Tijdschrift van het Willemsfonds*, II (1898, p. 234-248); - *Bladzijden uit de Geschiedenis der Vlaamsche Beweging*, in *Germania* (1898-'99, p. 207-214, 273-281, 335-343, 407-418, 499-511, 551-560, 615-623, 756-757); - *Drie Groote Vlamingen* (H. Conscience, J. van Beers, P. Benoit) (1901); - *Gedachten over Vaderland en Vaderlandsliefde*, in *Tijdschrift van het Willemsfonds*, II (1901, p. 193-201); - *Drie Opstellen over « Het Nederlandsch in den Franschen Westhoek »*, in *Het Algemeen Handelsblad* (augustus 1902); - *In Fransch-Vlaanderen*, in *Brugsche Beiaard* (31 december 1905); - *De leerplicht in verband met de Vlaamsche Beweging*, in *De Week* (16, 23, 30 oktober 1909); - *Séparation administrative*, correspondentie met E. Jennissen (1912); - *Openingsrede XXXIIe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Kongres* (1912); - *Eenigen* (1914); - *Een droom van Tijn Uilenspiegel en Lamme Goedzak* (onder pseudoniem Multafero) (1919); - *Sancta Opinio Communis ofte de Openbare Mening. Z.M. Men!*, in *De Schelde* (25 juli 1919); - *De Vlaamsche Academie*, in *De Schelde* (28 april 1919); - *Een-en-Twintig Redevoeringen* (1921); - *Hoe de eerste Vlaamsche Studentenbond M.O. gesticht werd*, in *De Schelde* (5, 12, 19, 26 augustus 1923); - *Vlaamsch Leven* in *Haagsche Post* (23 februari 1929); - *Gezelle, de Vlaming* in *De Schelde* (1 mei 1930).

LITERATUUR : M. Rooses, *Letterkundige Studiën* (1894, p. 73-90); - F. Swagers, *Pol de Mont. Zijn leven en zijne Werken* (1888); - G. Brandes, *Pol de Mont. Die Flämische Bewegung*, in *Gesammelte Schriften*, IX (1906, p. 437-445); - P. Fredericq, *Schets eener Geschiedenis der Vlaamsche Beweging*, 3 dln. (1906-'09); - A. Burfs [= F. Baur], *Onze Dichters der Heimat. Proeve van Dichterstudie* (1909, p. 154-180); - F. Rodenbach, *Albrecht Rodenbach en de Blauwvoeterij*, 2 dln. (1909); - A. de Ridder en G. van Roosbroeck, *Pol de Mont* (in de reeks *Mannen en Vrouwen van beteekenis*, 1910); - Em. H. van Heurck, *L'œuvre des Folkloristes anversoïes* (1914); - F. Francken, *Pol de Mont* (in de reeks *Vlamingen van beteekenis*, III, 1920); - L. Monteyne, *Pol de Mont als redenaar* (1921); - L. Dosfel, *Schets van eene geschiedenis van de Vlaamsche Studentenbeweging* (1924); - M. Sabbe, *Redevoeringen en Studies* (in de reeks *Taal en Kultuur in Vlaanderen*, 1924, p. 40-53); - J. Eeckhout, *Litteraire Profielen*, I (1925, p. 238-252); - E. de Bom, *Nieuw Vlaanderen* (1925, p. 162-169); - E. de Bom, *Dagwerk voor Vlaanderen* (1928, p. 27-32); - K. van de Woestijne, *Pol de Mont*, in *De Schroeflijn*, II (1928); - H. Allaëys, *Albrecht Rodenbach en Pol de Mont. Korte bijdrage tot de geschiedenis van Vlaanderen herworden*, in *De Pelgrim* (1931, p. 97-120); - *Bijdragen over Pol de Mont*, in *Volkskunde* (1931, p. 97-120); - G. Meir, *Pol de Mont. Een studie over zijn leven en zijn werk* (met uitvoerige bibliografie, 1932); -

R.F. Lissens, *Het impressionisme in de Vlaamsche Letterkunde* (1934, p. 35-99); - R.F. Lissens, *Brieven van Albrecht Rodenbach*, ingeleid en toegelicht (1942); - G. Schmook, *De driehoeksverhouding Pol de Mont - August Gittée - Alfons de Cock* (1950); - Fr. Baur, *Rodenbach. Verzamelde Werken*, 3 dln. (1956-'60); - H. Liebaers, *Hélène Swarths Zuidnederlandse jaren* (1964); - H. Liebaers, *Hélène Swarth. Brieven aan Pol de Mont* (1964); - H.J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, III-IV (1964-'65); - H.J. Elias, *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging 1914/1939*, 4 dln. (1969); - R. Mehlem, *Klaus Groths Beziehungen zur flämischen und niederländischen Literatur*, in *Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung* (1959, p. 123-160); - L. Simons, *Niederdeutsche und Flämische Bewegung*, in *Klaus-Groth-Gesellschaft* (1959, p. 38-51); - L. Simons, *Johann Meyer und Pol de Mont*, in *Klaus-Groth-Gesellschaft* (1969, p. 180-192).

RAYMOND VERVLIIET